

Sicole

Li scawaedje et li sbetchaedje

(apocope / aphérèse)

Cwè çki c' est d' ça po deus biesses ?

C' est deus atuzes a vey avou l' etimolodjeye des mots.

Li **scawaedje**, c' est cwand on rsaetchhe li cawe do mot (li dierin boket).

E walon

* pitits nos tipicmint walons : Mardjôzefe => Mardjo. Bai-Djôzef => Baidjo ; Djan-Djôzef => Djandjo.

* kimons nos, tipicmint walons : camaeråde => cama.

* kimons nos ki l' picure do sbetchaedje a stî rprinje do francès : univiersité => univ ; professeur => prof ; otomobile => oto.

* Sicawaedje di sustantivires : *truffe du Canada* => truke dou Canada => truke.

Dins des ôtes lingaedjes

* francès : ordinateur => ordi ; adolescent => ado ; cinématographie => cinéma => ciné ; intercommunale => interco.

* inglès : Albert => Al ; Robert => (Rob) => Bob ; Jennifer => Jenny

* neyerlandès : William => Wil ; Bartolomij => Bart ; Geraard => Geert

Li **sbetchaedje**, c' est cwand on rtire li betch do mot (li prumî boket).

E walon

* kimons mots : caporion (vî mot, bas oficî), => porion ; arantoele => rantoele

* Pitits nos : Albert, Robert, => Bert ; Artur => Tur ; Sebastien => Bastén; Améliye => Meliye; Adofe => Dofe; Emerance => Merance; Deziré => Ziré.

Po les ptits nos, li boket ki dmeure divént voltî on dodobe mot :

Djozefine => Fine => Fifine ; Mårtén => (Tin) => Tintin ; Mårtene =>

Tine => Titine ; Djenton => (Ton) => Tonton; Artur => Tur => Tukur;

* Sibetchaedje di sustantivires : société dramatique => dramatique ; truke do Canada => canada ; gâre tchampete => tchampete

* Sibetchaedje di vierbires : tire-djus => (ridaedje "dj" => dy) tire-Diu => (po n' nén dire li no do Bon Diu po des sacwès nén sacrés) tire-diåle => diåle (sistinme di tinkiaedje del tchinne des tcherêyes di four).

* Sibetchaedje di djhêyes: dji dmande escuze => mande escuze.

Dins des ôtes lingaedjes

* neyerlandès : Hendrik => Rik

Eciclopedeye :

Publfin : gros u fén ? (Léon Thomas)

Dins l' etcherpitaedje del société Publfin, on tchén n' î rtrovreut nén ses djonnes. On a payî des djins a n' rén fé: on toutche si on î va, et tot parey si on n' î va nén. Li comission d' inkete divreut esse metowe so pî pa des citweyins. Avou les pârlymintîs, ça n' bodjrè nén: i n' si magnront nén inte di zels.

Les ramonasses

C' est des sôres di longous noers râdisses, 15 20 cintimetes longs.

Les rates di cadje (blanc rat doumiesse) endè magnèt voltî. E neyerlandès, on dit ossu « rammenas », mins po totes les sôres di râdisse.

Les pastinâkes

C' est come des blankès raecenes, k' on dneut âs biesses dinltins, mins k' on rivnou al môde dins les anêyes 2000 come « ritrovêye verdeure ».

On les lome ossu "panâjhes", min li (sâvaedje) panâjhe, c' est ossu èn ôte no pol paxhnåde.

Deus fimes d' amon nozôtes

« Amon nozôtes » (Chez nous) (da Lucas Belvaux avou Emilie Duquenne) (Gérard Avril)

Li rwè des Bedjes, c' est on fime da Peter Brosens et Jessica Hope Woodworth avou Peter Van den Begin, Lucie Debay.

Li rwè des Bedjes est ki vizite Istamboul, et a ç' moumint la, gn a l' Walonreye ki dclâre si dislaxhî del Beldjike. I doet rintrer vologâz po waitî di rabocter si rweyâme. Mins e minme moumint gn a ene timpesse solrinne ki espaitche tot telefonaedje, emilaedje, et clawer les avions a tere. Li rwè parvént a cwiter l' Tourkeye e stoumuligne, avou l' aidance d' on fjheu d' fimes inglès ey ene binde di tchanteus bulgâres. C' est li kiminçmint d' on fime « todi sol voye » dins les Balcans, la k' li rwè rexhe foû di s' role di monarke po-z aprinde a s' kinoxhe come ome.

pastinâke

ramonasse

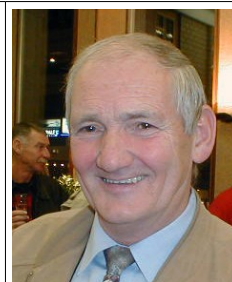
Belès Letes : sicrijheu e walon

Georges Pêcheur

Georges Pêcheur (e walon, Djôr Petcheur), c' est on scrijheu e walon di Nâwinne.

Come ricwereu sol walon et so l' istwere des viyaedjes, il a scrît deus lives, onk so Nâwinne et onk so Mirwå, avou des ptits motlîs walons : « *Petit lexique, en patois d'Awenne, des noms qui désignent les végétaux et les animaux* » eyet « *Vocabulaire wallon sur la ferme et ses activités* »

C' est lu k' a stî l' adjinçneu des lives da Mimile Petcheur.

(pus di
racsegnes sol
Wiki walon)

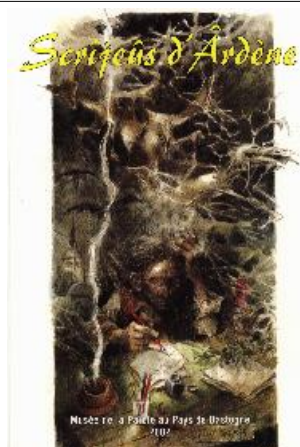
Li rosti do botchê d' Grûpont

Ça fjheut lontins k' on n' aveut pus veyou ene si bele samwinne di Påke. L' air aveut tourné a bon vint, et les prumirès ålouwetes batént des aiyes vola bén hôt, come po s' reschandi å solea ki s' pormoennéve pãjhirmint å mitan des ptits blancs tahoureas.

E viyaedje - c' est todi l' minme alaedje å prétins -, les femes alént poujhê des grands saeyeas d' aiwe ås fontinnes po rlaver les finesses et ranairi les mājhons après l' ivier k' aveut sté foirt deur et foirt long. Dins les stâves, les biesses muzént et pestelént e tirant so leus acoletes po-z aler broster les djonnès yebeles do paxhi et les tinrès foyes des hâbes raverdeyes. (...) remantchê les *clôzeures* et rnyê l' batch d' aiwe djondant l' sourdant.

C' est insi k' après l' marinde, vo nos la-st evoye après Mirwå, mi fré Djôzef et mi, avou Bixhete, atelêye å begnon bôré a stritche di pikets bén efyîs. Tote li vesprêye s' a cschiré a bôrer sins rlever l' tiesse. Fé des trôs avou l' grosse crampe ; efoncî les pikets a grands côps d' masse ; tinkyê et clawer les fis d' ronxhe. (...) a plinne narene les hinêyes des fleurs do prétins.

Eviè cwatre eures, nos leyans ouve po nos ashire et tirer foû del malette di cur li bidon d' café et sacwants fadêyes ravôtiêyes dins do gris papî. Et cwè çk' on...

... voet mouwer vola å lon sol cresse di Tchvâdos ? Des taetches rossetes ki dschindèt pãjhirmint ene dirî l' ôte esconte des melezes. (...) Waite bén k' ele vont co balziner noste avoenne do Djavrê come l' anêye passêye ! (...) Gn a pont d' fiyate avou tos ces tchesseus la ki rmagnèt leu parole. (...)

Les fadêyes ont béntoit yeu stî avalêyes et on a rprins l' ovraedje po n' nén-z esse trop târdou. Mins, co dijh côps, nos ouys bâctént do costé d' l' avoenne po vey si l' bisteu esteut co la... (shûte e l' eredjistrumint)

Didins l' antolodjeye « Scrijheus d' Ârdene », 2002.

Tchanson

(Ene sôlêye di marén)

- I. (e-n inglès : *what shall we do with that drunken sailor (2 côps) / ... in the morning* = Ki va-t on fé di ç' marén la k' est sô ? ; la ddja les aireurs do djoûs.)
(e walon) Ki va-t on fé d' cisse sôlêye di djin ? / I n' sait minme pus di ké batea i vént. / Ki va-t on fé d' cisse sôlêye di djin ? / C' esteut dedja l' matén.
- II. I nos pele li vinte avou on coutea d' bwès. / A tchoûler come on vea e s' djate di peket / I nos pele li vinte avou on coutea d' bwès. / C' esteut dedja l' matén.
- III. Tchereye ! Nos n' avans nén l' tins (3 côps) / Vocial dedja l' matén.
- IV. Est ç' li måva vint ki court toplin (/ so s' cour tot plin) ? / Asteure i djåze di rdjonde ses vîs-parints / C' esteut dedja l' matén.
- V. A Coronmouze i rôla e Mouze / On n' pout minme nén dire k' il aveut l' blouze. / A Coronmouze i rôla e Mouze / Vocial dedja l' matén.
- VI. I n' veyâ mây li mer finålmint. / Por mi i n' kinoxha ki l' cene di Monsin. / I n' veyâ mây li mer finålmint. / C' esteut dedja l' matén.

<i>Cåzaedje & tchantaedje : Elmore D (Daniel Droixhe) ; Muzike: vî air di blouze amerikin ; dins li scrinea (5 sitroete plake) « (câzi) tot Elmore D », 2015 ; plake 4, boket 14.</i>

Noûmots po des sacwès d' mājhon

(trouver des mots walons po ces mots francès ci)

Djivêye da nosse : Repair café, sodastream, sécateur, ébrancheur, aspirateur à miettes, fauteuil relax, perceuse-visseuse, luminaire, machine à pain

Djivêye del fiesse às lingaedjes walons : Balai mécanique/ Bouilloire électrique / Chaîne stéréo / Chauffe-plat / Cocotte à fondue / Crêpière / Cuit vapeur / Débroussailleuse / Décapsuleur / Déshumidificateur / Épilateur / Fouet électrique / Hotte aspirante / Humidificateur / Lave-vaisselle / Machine à pâte / Microfibre / Minibar / Minuterie / Motoculteur / Moule à pâtisserie / Nettoyeur haute pression / Ouvre-bouteille / Pilon / Plancha / Plaque vitrocéramique / Presse-orange / Robot aspirateur / Robot ménager / Sèche-cheveux / Sèche-linge / Ustensile en silicone / Yaourtière